

MIRCEA GELU BUTA

Pînă în secolul al XVI-lea nu avem informații atestate documentar despre farmacii și farmaciști în această zonă.

Un empirism bine nuanțat a condus poporul să întrebuințeze eficace produsele vegetale, animale și minerale de care dispunea. O parte dintre acestea erau păstrate în gospodării, de obicei în săculețe cu buruieni de leac agățate de grindă ca să se usuce, sau chiar în lăcașurile aflate la un capăt al lăzii de zestre. Cei mai înstăriți își păstrau leacurile în cutii special confecționate, împodobite cu ornamente și în crustații.

Primul cadru organizat al unui punct farmaceutic a existat, probabil, în incinta „Hospital-ului mănăstiresc” bistrițean întemeiat în jurul anului 1295¹.

Aprovizionarea cu leacuri și strânsul plantelor medicinale cădeau în seama mai multor călugări pricepuți. Acestea erau păstrate într-un dulap sau scrin special numit „armuriarum pimentorium”².

Existau și vânzători populari de plante de leac, comercianți ambulanți neautorizați. Printre aceștia sunt semnalati în Bistrița și „oleicarii slovaci”, care aveau un bun renume în vindecarea bolilor de ficat cu medicamentul lor „Oleum Carpaticum”³. Acesta se extrăgea din planta cunoscută în popor sub denumirea de zâmbbru (*Pinus Cembra*).

O perioadă destul de lungă medicii și bărbierii—chirurghi fabricau și vindeau ei înșiși leacurile pe care le prescriu. Astfel, în anul 1541, este amintit un oarecare Hans Hess, care cere conducerii orașului Bistrița permisiunea de a-și exercita profesiunea de bărbier-chirurg, amintind că posedă și medicamente franțuzești⁴. Printr-o scrisoare, datată 23 ianuarie 1558, Alexandru Lăpușneanu roagă pe magistratul orașului Bistrița să i-l trimită pe înțeleptul și chibzuitul chirurg Andrei: „concivem nostrum, prudentem et circumspectum Andream chirurgum”, fiind suferind de o boală de ochi. Medicul să aducă plante medicinale, culese în luna mai, pe care le știe el că fac bine („ex quo virtutem herbarum, tempore mai expalulandarem”)⁵. Altădată același Alexandru Vodă, cere bistrițenilor diferite medicamente printre care figurau: sulful, uleiuri, canabis, apă distilată, prune uscate⁶.

În orașul Bistrița prima farmacie a fost înființată în anul 1516 de către Magistratura orașului, purtând numele de „Farmacia orășenească”. Farmacistul era angajat orășenesc, și era subordonat medicului orașului (fizicul)⁷. Farmacia a funcționat într-o clădire din centrul orașului — astăzi Piața Centrală nr. 37—38. Organizată probabil după model apusean, farmacia era compusă din mai multe încăperi : una destinată oficinei (pentru pri-

¹ A. Rusu, *Istoricul Orașului Bistrița*, cap. VII, pag. 3, manuscris în posesia autorului.

² S. Izsak, *Farmacia de-a lungul secolelor*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, pag. 96.

³ Th. Ghițan, M. Mariana, *Aspecte istorice ale medicinii în mediul rural*, Ed. Medicală, București, 1975, pag. 65—67.

⁴ Arhivele Statului Cluj ; Fond Primăria orașului Bistrița, Doc. 154/25, 1541.

⁵ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, XV, partea I, pag. 553, nr. 979.

⁶ S. Izsak, *op. cit.*, pag. 133.

⁷ E. Csallner, *Denkwürdigkeiten aus dem Nosnrgau*, Bistrița, 1941, p. 25.

mirea clienților), laboratorul, un depozit de medicamente și droguri (pod, pivniță).

În popor, locul de unde se procurau medicamentele, mai era denumit „spite-rie“, iar cel care le comercializa „spiter“. Aceasta demonstrează, de fapt, cu ce se ocupau cei dintâi farmaciști, spiter și spiterie fiind forme italiene vulgare pentru „speziale“ și „trafico di spezie“⁸. Sub acest nume se înțelegea în evul mediu, în special, comerțul cu mirodenii.

În orașele transilvănene, locul unde se comercializau speciile mai purta denumi-rea de „apothekarius“, iar comerciantul „apotheker“. Într-o astfel de farmacie se vindeau, probabil, alături de medicamen-te autohtone, medicamente de import (be-zoarul, teriaca, iacintul etc.) și o serie de produse ca : mirodenii, condimente, za-hăr, ceară roșie etc.

La schimbarea farmaciștilor, respectiv preluarea farmaciei de către noul anga-jat, se proceda la inventarierea stocului de produse și a utilajului existent.

Deși la Bistrița nu s-a păstrat un ast-fel de document, putem face analogie cu inventarul unei farmacii din Sibiu efec-tuat în anii : 1531, 1538, 1580, „permițân-du-ne să cunoaștem medicamentele, in-strumentele și cărțile aflătoare în ea“⁹. Astfel, farmacia era înzestrată cu aparate de distilat apă, balanțe, mojar, vase farmaceutice din lemn, câni de staniu pentru uleiuri, vase de staniu pentru un-guente. Medicamentele erau grupate după formele galenice și parțial după efect. Acestea cuprindeau: pilule, species, trochis-cusuri (pilule mari), laxative, conserve, siropuri, unguente, uleiuri, rotule. Un loc aparte era rezervat bibliotecii farmaciei. Mai mult ca sigur și oficina din Bistrița era în posesia unor cărți de specialitate care circulau în acea vreme.

Conținutul vaselor farmaceutice se in-dica fie prin semne alchimice complicate, fie prin inscripții prescurtate. Pentru in-dicarea greutăților s-au folosit semnele convenționale ale timpului, așa cum le găsim și în cartea din secolul al XVI-lea

⁸ N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Ed. Ramuri, Craiova, 1921. pag. 164—167.

⁹ S. Iszak, *op. cit.*, pag. 133.

„Ars medica“ atribuită lui György Lenc-sés, demnitar la curtea familiei Báthory¹⁰.

Din registrul orașului Bistrița reies sa-lariile avute de farmaciștii de la farma-cia orășenească¹¹. În anul înființării (1516), farmacistul Martinus avea un salariu anu-al de 10 florini ; în anul 1701 farmacistul Johann Cristoff Gödelius avea deja un sa-lariu anual de 50 de florini. În perioada 1516—1713 au putut fi identificați urmă-torii diriginți ai primei farmacii bistri-țene¹².

— Martinus	— 1516
— Andreas	— 1531
— Winter Eustachius	1570 — 1575
— Ambrosius	— 1590
— Daniel Cretschmer	— 1598
— Cristian Scultzio	1563 — 1566
— Johannes Corvinus Theodosius	— 1681
— Christoph Goldelius	1681 — 1713

După războaiele curuților, orașul, a-juns în mari lipsuri financiare, este ne-voit, în anul 1713, să treacă farmacia în proprietatea particulară, ea luând numele de „Vulturul Negru“ („Zum Schwarzen Adler“) ¹³. Primul proprietar, Sigismund Moser ¹⁴, o vinde în 1728 lui Michael Fritsch cu 1 000 de florini ¹⁵. În decursul anilor, proprietarii se schimbă des, „ei fiind persoane onorabile din rândul sa-șilor“ ¹⁵.

Între anii 1713—1865 proprietarii cu drepturi reale asupra farmaciei au fost: ¹⁶

— Moser Sigismund	1713 — 1728
— Michael Fritsch	1728 — 1765
— Daniel Carl	1765 — 1794
— Johann Fabian Komyaty și soția lui Daniel Carl	1794 — 1801
— Samuel Carl	1801 — 1830

¹⁰ I. Spielemann, C. Lazăr-Szini, *Contribuții la studiul lucrării lui Gyorgy Lencsés — ARS MEDICA*, în „Revista Medicală“, nr. 1/1970, pag. 112—118.

¹¹ E. Csallner, *op. cit.*, p. 25.

¹² Guido Fabritius, *Beiträge zur Geschichte der deutschen Apotheken und Apotheker in Siebenbürgen*, Drabenderhöhe, Deutscher Apothe-ker Verlag, Stuttgart, 1986, pag. 354.

¹³ E. Csallner, *op. cit.*, p. 25.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Guido Fabritius, *op. cit.*, pag. 354, 356.

— Daniel Carl jr. 1830 — 1848, 1849
 — Herberth Friedrichsen 1850 — 1865

Diriginți ai farmaciei

— Teutsch 1931 — 1935
 — Reimesch Erwin 1935 — 1940
 — Wokalek Karlheinz 1940 — 1944

Farmacisti provizorii

— Gregor Arnold Scholtes 1867 — 1885

Dintre aceștia se remarcă spișerul Daniel Carl, proprietar al farmaciei între anii 1765—1794. În urma ordonanței Guberniale din 1773 prin care se cere Magistratului bistrițean ca farmaciștii din oraș să întocmească o listă a plantelor de leac care cresc în acest ținut, el clasifică circa 300 de specii vegetale în limba latină și germană, întocmind o listă intitulată „*Consignation der jeningen Flores, Herbae, Radices Lignae und übrigen in die Botanisch einschlagenden Artikeln so in unsern Bistritz — District anzutreffen sind.*“ (Consemnarea acelor flori, ierburi, rădăcini, lemnoase și alte articole aparținând botanicii care se găsesc în districtul nostru bistrițean)¹⁷. Făcând aluzie la modul de colectare a acestor articole, reiese că strânsul lor se făcea de farmacist, ajutat de femei special angajate în acest scop printre care și câteva românce¹⁸.

După puternice opoziții ale farmaciștilor de la „Vulturul Negru“, în anul 1772 se înființează la Bistrița o nouă farmacie, condusă de Daniel Langsfelder, fost ucenic la farmacia Tobias Mauksch, senior din Cluj¹⁹. Aceasta a funcționat într-un local din Complexul Sugălete unde mai târziu se va instala Farmacia MINERVA (astăzi Galeriile Fondului Plastic).

Proprietarii acestei farmaciei între anii 1772—1944 au fost următorii :²⁰

— Daniel Langsfelder 1772 — 1773
 — Tobias Mauksch 1773 — 1806
 — Gustav Adolph Mauksch 1806 — 1848
 — Moștenitorii Mauksch 1848 — 1881
 — Mildt Josef Moritz 1881 — 1885
 — Zintz Albert 1885 — 1918
 — Heinrich Wokalek 1918 — 1931
 — Moștenitorii Wokalek Elza și Karlheinz 1931 — 1944

¹⁷ S. Izsak, *op. cit.*, pag. 209.

¹⁸ Th. Ghițan, *Din trecutul medical al Bistriței*, în „Istoria medicinei. Studii și cercetări“, București, 1957, pag. 327—339.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Guido Fabrițius, *op. cit.*, pag. 359.

Se pare că aceste două farmacii bistrițene s-au bucurat de un real prestigiu fiind foarte bine utilizate, imitând, în special, farmaciile germane unde, respectivii farmaciști, și-au făcut ucenicia.

Dintre obiectele provenite din aceste farmacii, în afară de cele găzduite de Muzeul Farmaciei din Cluj, semnalăm :

— un mojar de bronz simplu găsit în curtea imobilului unde a funcționat Farmacia „Vulturul Negru“ (Colecția prof. Rusu — Livezile) ;

— un mojar de bronz cu motive de dansatoare tip renesantist, purtând inscripția anului 1598 și numele farmaciștului Daniel Cretschmer de la Farmacia „Vulturul Negru“ (Colecția prof. dr. Coriolan Tătaru — Cluj) ;

— două mojară din secolul al XVIII-lea în posesia familiei Schuller din Bistrița.

În mediul rural, prima Oficină cu drepturi reale s-a înființat, în anul 1843, la Teaca de către farmacistul Friedrich Michael Weber. Din anul 1860 farmacia este preluată de farmacistul diplomat Ferdinand Wagner care s-a căsătorit cu văduva lui Friedrich Weber, luând denumirea de Farmacia „La Ochiul lui Dumnezeu“²¹. Această veche farmacie rurală era vestită prin modul de organizare și dotare. Găsindu-se într-o puternică zonă viticolă, farmacia aprovizionă cetățenii și cu produse chimice, pentru practicarea unei viticulturi raționale. Dintre cei 5 proprietari care s-au succedat în perioada 1843—1944 se remarcă dr. Wagner Wilhelm, om de înaltă spiritualitate, care pune bazele unei Fundații „Pentru studenții silitori“²².

²¹ G. Fabrițius, *op. cit.*, pag. 356.

²² *Ibidem*.

În localitatea Lechința în anul 1866, Friedrich Scheint, organizează prima farmacie. Din 1895 ea este preluată de Scheint Erben. Dintre diriginții care și-au desfășurat activitatea aici au fost identificați Fabritius Guido sen. (1895—1902) și Seidnitzer Hugo (1910—1921)²³.

În ținutul Năsăudului prima formă de organizare a unui serviciu farmaceutic apare odată cu înființarea Regimentului al II-lea de graniță năsăudean în anul 1768. În modul de organizare al Regimentului exista și un serviciu sanitar care dispunea de personal calificat, materiale și spații corespunzătoare. Puncte farmaceutice erau amenajate la nivelul infirmeriei Regimentului care-și avea sediul în Năsăud, cât și la nivelul batalioanelor. Aprovizionarea cu medicamente se făcea de către „Stabarzt“ de la depozitele militare din Alba-Iulia și Sibiu. Uneori, medicamentele se cumpărau de la cele două farmacii bistrițene „Vulturul Negru“ și Farmacia Tobias Mauksch.

În anul 1851, odată cu desființarea Regimentului de graniță năsăudean, se înființează, cu aprobarea Guberniului Militar din Sibiu, cea dintâi farmacie civilă din Năsăud. Primul proprietar a fost identificat în persoana farmacistului Friedrich Muller sen., urmat de fiul său Friedrich Muller jr. Din anul 1913 ea trece în proprietatea lui Albert Lieb²⁴.

O altă farmacie rurală este înființată în anul 1863 în localitatea Beclean sub denumirea Farmacia „Mântuitorul“. Au fost identificați următorii proprietari ai acestei oficine²⁵.

— Daniel Bernardi	1862 — 1872
— farm. Szentgyörgy	1872 — 1893
— György Nagy	1895 — 1918
— Rudolf Alesei și familia	1918 — 1944

În vechea localitate Rodna, prima farmacie este înființată în anul 1870 purtând

denumirea de „Aesculap“. Cel dintâi proprietar a fost identificat Gustav Fleischer care o stăpânește împreună cu familia până în anul 1912, când este vândută lui Ernst Wolff²⁶. Se pare că această farmacie a avut și un punct de desfacere a medicamentelor la Ilva Mare.

În anul 1874 este înființată în localitatea Prundu-Bârgăului farmacia „La Îngerul Păzitor“. Întemeietorul ei a fost farmacistul Albert Wachsmann, absolvent al Facultății de Farmacie din Graz — Austria²⁷. Pasionat botanist, el amenajează în localitate și un parc dendrologic, foarte apreciat la acea vreme.

În localitatea Sângeorz-Băi prima farmacie datează din anul 1888 sub denumirea „La Crucea Roșie“. Primul proprietar, Wagner Josef, o vinde în anul 1915 lui Pap Janos.

O altă farmacie rurală este înființată în localitatea Șieu, în anul 1897, sub denumirea „La Sfânta Terezia“ de către Paul Haupt²⁸.

Întreaga activitate farmaceutică din ținutul Bistriței și Năsăudului de după anul 1770 a fost reglementată de Legea Generală „Normativum in Re Sanitatis“, care a trasat bazele juridice ale organizării sănătății publice în Imperiul austriac²⁹.

În afară de paragrafele referitoare la activitatea farmaceutică, aceasta cuprinde și un text de jurământ care se cerea la investirea în funcția de farmacist.

Sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima parte a secolului al XIX-lea găsesc organizarea treburilor farmaceutice din ținutul Bistriței și Năsăudului sub puternica influență a legilor sanitare austriece, care caută să delimiteze cu precizie atribuțiile farmaciștilor, reglementând, totodată, păstrarea și eliberarea medicamentelor.

²³ *Ibidem*, pag. 377.

²⁴ *Ibidem*, pag. 379.

²⁵ I. Buta — Notar public, localitatea Beclean — 1930—1944; în: arhiva familiei.

²⁶ G. Fabritius, *op. cit.*, pag. 380.

²⁷ *Ibidem*, pag. 374.

²⁸ *Ibidem*, pag. 376.

²⁹ S. Izsak, *op. cit.*, pag. 189.

LA PRATIQUE PHARMACEUTIQUE DANS LA RÉGION DE BISTRIȚA ET DE NĂSĂUD JUSQU'AU XIX-ÈME SIÈCLE

(Résumé)

Jusqu'à l'apparition des premiers pharmaciens et pharmacies, les cueilleurs et les vendeurs de médicaments végétaux empiriques, ont eu le rôle de satisfaire aux nécessités de la population.

La médecine monacale pratiquée en cours des siècles du Moyen Âge, dans les asiles — hôpitaux, s'inspire toujours de la matière médicale populaire.

Jusqu'à la fondation de la première pharmacie dans la ville de Bistrița (1516), il n'existe

pas une différenciation entre la profession de médecin et celle de pharmacien.

Peu à peu, on reconnaît au pharmacien le droit et l'obligation de préparer les médicaments dans une „Officine publique“, privée, on appartenant à la ville.

Après 1770, toute l'activité pharmaceutique de la région de Bistrița et Năsăud a été réglementée par „La loi sanitaire autrichienne“ qui a posé les fondements juridiques de l'organisation de la santé publique dans L'Empire Autrichien.